

Jaargang 48 n° 1

2024-1

Groeningen

voor natuur in en om de stad

ivn natuur
educatie
Groningen Haren

Inhoudsopgave

Van het bestuur: Vele handen maken het leuker!	3
Van de redactie: Groen, groener, ...	4
IVN actief: De paddenstoel is royaal met sporen	5
Mien toentje: Natuurlijk moestuinieren	7
Onderzoeker aan het woord: Wat doen de Groningse stadsecologen?	8
Van een lezer: In het Noorderplantsoen is altijd wat te doen	9
Doe je mee?	10
Het interessante leven van... Brutus, het Vliegend Hert	11
Boekbespreking: Greta Thunberg <i>Het Klimaatboek</i>	12
Kind en natuur: Naar buiten met die kinderen	13
Natuur en kunst: Fraaie vogelveren	14
Wladimir en zijn dieren	16
Natuur digitaal: Merlin Bird ID	19
Actief in de buurt: Kardinges als natuurgebied	20
Verhalen onderweg: Zinvol toeval in het bos	22
Uit de werkgroepen	23
<i>Nachtzwaluw, zoogdierencursus, wilde planten en natuurkids</i>	
Activiteiten	26
Adressen en informatie	28

Agenda winter/lente 2024

Kijk voor de meest actuele situatie ten aanzien van de excursies, cursussen en overige activiteiten die het IVN Groningen Haren organiseert, op www.ivn.nl/afdeling/groningen-haren

Elke 2^e zondag
van de maand

6 januari

7 februari

14 februari

Wandeling Noorderplantsoen

Wandelexcursie boswachterij Grollo

Lezing Vogelwerkgroep

Lezing Stadsnatuur

Afdelingsblad *Groeningen* op papier of digitaal?

Bij onze groene organisatie IVN ontvangt bijna 48% *Groeningen* digitaal. Van de 488 leden/donateurs zijn dat 233 personen.

Dit heeft voordelen: minder papier en dus minder belastend voor het milieu. Bovendien besparen we op deze wijze druk- en portokosten.

Ook liever *Groeningen* digitaal ontvangen in plaats van per post? Stuur dan een mailtje naar ivn.groningen.lidmaatschap@gmail.com.

Of zou je toch liever weer een papieren versie willen ontvangen, omdat het net even makkelijker leest? Mail dan ook.

Foto omslag:

Gele nestzwammetjes

Foto: Frans Kromme

Van het bestuur

Vele handen maken het leuker!

Weten jullie dat onze afdeling gerund wordt door actieve vrijwilligers die het hele jaar door voor leden en niet-leden mooie activiteiten organiseren?

Dit najaar bijvoorbeeld de bomencursus, paddenstoelencursus en vogelgeluidencursus, diverse excursies, lezingen over bevers, weidevogels, wormen, tuinplanten en insecten, slootjesdag voor kinderen, kijken door een microscoop.

Ook kwamen we positief kritisch op voor de natuur en de dieren die last hebben van de concerten in het Stadspark en van de bouwplannen op het Suikerterrein. Dankzij de leden die vrijwillig hun enthousiasme en tijd geven kon er weer een Natuurgidsenopleiding gestart worden.

En laat ik niet de penningmeester, ledenadministrateur en websitebeheerder vergeten, of de *Groeningen*-redactie.

Waar zouden we zijn zonder onze actieve vrijwilligers?

We stellen geen hoge eisen aan vrijwilligers. Enthousiasme, een groen hart en een beetje tijd is genoeg. We hebben elkaar nodig.

**Doe je ook mee? Er is van alles mogelijk.
Kijk eens op bladzij 10 en laat van je horen!**

En tot slot nog welverdiende aandacht voor onze jubilarissen:

Er zijn zo'n 60 leden en donateurs die al tientallen jaren onze afdeling steunen. Wij hebben hun een bedankkaart gestuurd met vier fotokaarten (gemaakt door IVN-lid Frans Kromme) om zelf te versturen. **Wat een trouwe mensen, fantastisch.**

Edda Kammenga
ivn groningen haren@gmail.com

Groen, groener, ... maak zélf het gevolg!

En jawel, u leest nu de 95e uitgave van ons verenigingsblad, jaargang 48-1. We hebben weer een aantal onderwerpen voor jullie uitgelopen, mensen geïnterviewd, onderzoek gedaan, foto's gemaakt en dus onze hersenen gekraakt en uren achter de laptop doorgebracht om uitdagende artikelen te presenteren.

U leest over: paddenstoelen, permacultuur, stads-ecologie, een vliegend hert, het Klimaatboek van Greta Thunberg, de dieren van kunstenaar Wladimir de Vries, fraaie veren in onze centerfold, actief in Karding, Merlin Bird: een prachtige vogelapp, de betekenis van een wandelcoach, de kinderen naar buiten! en spannende verhalen uit de praktijk van de werkgroepen.

We weten dat alles wat om ons heen gebeurt een kwestie is van oorzaak en gevolg. Ergens las ik dat wij, de natuurvrienden, ons verhaal nog niet goed hebben kunnen overbrengen aan de meerderheid van onze medeburgers. Laten we dat doen: vertel het verhaal van de natuur, hoe we allen van elkaar afhankelijk zijn. Dat we allemaal graag frisse lucht inademen en niet op een vuilnisbelt willen leven. Om ons heen kijkend kunnen we gelukkig veel mensen bezig zien met aspecten uit de natuur. Zo kreeg ik op mijn verjaardag van een bevriende kunstenaar Olga van der Klooster een wandkleed met geprepareerde wilde planten bloemen en bladen. Een variant op de Aruba-collectie uit de vorige *Groeningen*. Gespot op Ameland Kunstmaand: **Mierakel**, een colonne van 42 unieke mieren, die de klimaatverandering in beeld brengt. Zij veranderen onder invloed van omgevingstemperatuur van kleur.

Nu zijn jullie aan zet: wat is je mening over *Groeningen*? Spel je alle verhalen of komt het ongelezen in de (al of niet digitale) prullenmand? Of heb je ideeën hoe we het blad nog beter kunnen maken. Daarom krijg je binnenkort per mail een enquête toegestuurd. Wij beleven zelf veel plezier aan de halfjaarlijkse productie. Maar we maken het blad niet voor de redactie, maar voor alle IVN'ers. En daarom horen we heel graag wat je ervan vindt. Over ongeveer een week krijgt iedereen, van wie we een mailadres hebben, een korte lijst met vragen toegestuurd die simpel digitaal te beantwoorden is. Mijn verzoek: doe

dat! Help ons *Groeningen* nog interessanter en mooier te maken. Ter stimulering verloten we onder alle invullers een exemplaar van Het klimaatboek van Greta Thunberg. Je kunt de enquête natuurlijk ook anoniem invullen, maar dan maak je géén kans op het boek.

Kijk ook eens op de website en let op de digitale Nieuwsbrief. Er valt steeds veel te melden. Ja, dat willen we graag: verhalen vertellen.

Op naar de 100e uitgave.

Namens de redactie,
Denise Humalda

Foto: Denise Humalda

De paddenstoel is royaal met sporen

Tekst Edda Kammenga, foto's Frans Kromme en Ike Pots

Vraag iemand om een paddenstoel te tekenen en je krijgt geheid een met hoed en steeltje, zoals deze **roodbruine slanke amaniet** (foto 1). Verreweg de meeste paddenstoelen in Nederland hebben die vorm, maar er zijn ook heel andere vormen. Wat alle paddenstoelen gemeen hebben, is dat ze zoveel mogelijk sporen willen verspreiden; de manier waarop kan nogal verschillen. En dat is leuk om eens bij stil te staan. Maar eerst even kort: wat is een paddenstoel en waarvan leven paddenstoelen?

Wat is een paddenstoel?

Een paddenstoel is het vruchtlichaam van een schimmel. De schimmeldraden vormen het mycelium dat meestal onder de grond of in de boom zit waar de paddenstoel groeit. De paddenstoel produceert sporen om zich te kunnen voortplanten.

Waarvan leven paddenstoelen?

Schimmels gaan voor hun voedsel een relatie aan met andere organismen. Deze relatie kan goed- of kwaadaardig zijn.

- In symbiose met een boom of plant, beide hebben er voordeel van. Bijvoorbeeld het eekhoortjesbrood dat samenleeft met een eikenboom. De schimmel vergroeit met de wortels van de boom en geeft water en mineralen af in ruil voor suiker. Win-win.
- Als opruimer en recycler in de natuur, ofwel saprofiet. Deze paddenstoelen voeden zichzelf met dood organisch materiaal, zoals bladeren. Als voorbeeld de inktzwam of het elfenbankje.
- Als parasiet, die leeft ten koste van andere levende organismen. De honingzwam is een bekende moordenaar.

Hoe planten paddenstoelen zich voort?

Zolang er voeding is, kan een schimmel doorleven en groter worden en kunnen de vruchtlichamen blijven groeien aan de uiteinden van het mycelium. De paddenstoelen doen hun best om zoveel mogelijk sporen te vormen. Die sporen zijn microscopisch klein, het zijn wel miljoenen in één zwam. Komt de spore op een gunstige plaats terecht dan kan een schimmeldraad groeien waaruit een nieuwe zwamvlok kan ontstaan.

Hoe worden de sporen verspreid?

Hoe krijgt een paddenstoel het nu voor elkaar om die miljoenen sporen een plaatsje te geven.

Dat kan door zo'n groot mogelijk verspreidingsoppervlak te maken, of ze in een 'zakje' te stoppen. Wanneer de sporen rijp zijn worden ze verplaatst door wind, regen of door dieren.

1. Roodbruine slanke amaniet (FK)

2. Narcisridderzwam (FK)

3. Fluweelboleet (FK)

Hieronder laten we voorbeelden zien van de voortplantingsstrategie van een aantal fotogenieke soorten.

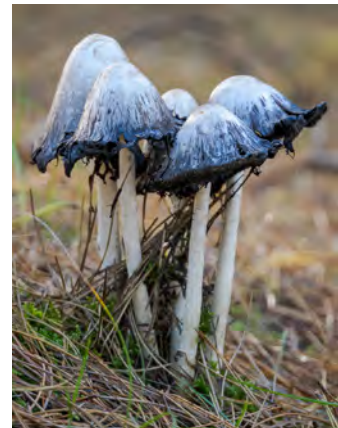
- De **narcisridderzam** (foto 2) – Deze zwam heeft aan de onderkant van de hoed een enorme hoeveelheid plaatjes of lamellen die de microscopische sporen produceren. Een slimme manier om veel extra oppervlak te creëren. De rijpe sporen worden vervolgens met de wind verspreid.
- De **fluweelboleet** (foto 3) is een buisjeszwam. Bij buisjeszwammen variëren de gaatjes in grootte van minieme speldenprikjes tot gaatjes van meer dan 1 mm. Het zijn de uiteinden van piepkleine buisjes waarin de sporen worden gevormd en afgestoten.
- De **grote stinkzwam** heeft voor mensen een stinklucht. Voor aasvliegen, strontvliegen en mestkevers is de geur zeer aantrekkelijk. In grote getale komen ze op de donkere slijmerige sporenlaag op de hoed af. De insecten likken de slijmlaag eraf en zorgen zo via hun pootjes en hun poep voor de verspreiding van de sporen (foto 4).
- Het **geel nestzwammetje** heeft een geel dekseltje dat bij rijpheid eraf gaat. Dan zie je een klein nestje met daarin iets wat lijkt op kleine eitjes. Hierin zitten de ontelbare sporen. Elk eitje zit met een petieterig klein slingerdraadje vast in de bodem van de beker. Een regendruppel is in staat het rijpe eitje met het draadje weg te slingeren en het kan dan tot wel vijf meter weg vliegen (foto 5).
- Als de sporen van de **inktzwam** rijp zijn, smelt de hoed weg als een dikke zwarte vloeistof. De inkt, met daarin de sporen, is kleverig en trekt insecten aan die de sporen verder verspreiden (foto 6).
- De **aardster** is een buikzwam. In zo'n buik passen erg veel sporen. Als de zwam rijp is barst de zwam open en worden de sporen verspreid door de wind (foto 7). De aardappelbovist is een andere hele bekende buikzwam. Vrijwel iedereen heeft wel eens tegen een rijp exemplaar geschopt of erin geknepen om de grijze sporenwolk te zien.
- De **gele trilzwam** (foto 8) vormt de sporen binnenin de zwam. Op een gegeven moment worden ze aan de buitenkant afgeknepen, je kunt er dan een poederig laagje op zien.
- De **rechte koraalzwam** (foto 9) geeft de sporen net als de gele trilzwam af aan de buitenkant. Deze zwam is ook weer een meester in vermeerdering van het verspreidingsoppervlak.

4. Grote stinkzwam (IP)

5. Geel nestzwammetje (FK)

6. Inktzwam (FK)

Tot slot

De herfst staat bekend als paddenstoelenseizoen, maar dat is niet helemaal terecht. In alle seizoenen kun je er op uit om paddenstoelen te bekijken. Dus ook de komende maanden kun je van de schoonheid en het vernuft van de schimmelwereld genieten. Veel plezier!

7. Aardster (FK)

8. Gele trilzwam (FK)

9. Rechte koraalzwam (FK)

Natuurlijk moestuinieren

of: een knusse beestenboel

Anna van Beek

In het dorp was een moestuin vrijgekomen, en niet zomaar een moestuin... 200 vierkante meter, de hele dag in de zon, en pal achter mijn huis! Al jaren had ik vanuit mijn achtertuin het ijverig spitten, schoffelen, bemesten en bespuiten van de oude garde moestuiniers gadeslagen, maar opeens was daar ook de aanpak van een jonge vrouw, die binnen een jaar een heuse Permacultuur-tuin opstartte! Dát wilde ik ook, of in ieder geval met, en niet tegen de natuur werken...

De eerste stap was het proberen de volledig verslechte en dichtgeslagen grond, waar kweek en pitrus welig op tierden, te verbeteren. Aangeschaft en aangeslept werden grote hoeveelheden afdek-karton, balen stro om daar dik bovenop te leggen, zakken lavagruis en een heuse Grelinette: dat is een soort woelvork met een brede rij tanden, waarmee je de grond zonder bukken of rugbelasting (!) een stukje optilt en zo wat losheid en lucht verschaft, zonder de bodem en de daar levende diertjes al te erg te verstoren. Want dat bodemleven, dáár ging het om, zo las ik mezelf steeds een stukje verder in... Te bevorderen door die zoveel mogelijk met rust te laten, en met diep wortelende planten te helpen. Daarvoor plantte ik rijkelijk de in Perma-kring bejubelde Russische Smeerwortel: een struise groeier, in breedte en diepte, die werkt als mineralenpomp en de bodem los maakt, en waarvan de bladeren overvloedig de zogenaamde mulch leveren die in de natuurlijke moestuin als plantaardige mest en bodembedekking tegelijk gebruikt wordt.

Het werd steeds gezelliger op mijn lapje grond, want bijen bleken dol op de smeerwortelbloemen, spinnetjes en kevers dolden door het stro, woelratjes voelden zich reuze thuis onder het karton, en bleken bij al te enthousiaste voortplanting kort gehouden te worden door een hermelijn die ik nog net zag wegspringen.

Inmiddels had ik snipperhout-paden en een paar groentebedden aangelegd, en stukken met inheems biologisch bloemzaad ingezaaid. Dat laatste bleek een flinke partij werk op te leveren vanwege het steeds weer onkruid moeten wegplukken: bloemzaad moet namelijk op zwarte grond gezaaid worden). Maar dat gaf niks want ik had nauwelijks werk aan de groenten: die tierden als vanzelf de grond uit, niet geplaagd door naaktslakken vanwege de onvolprezen slakkenscherm

men die ik er omheen had gezet (= het enige dat echt helpt tegen naaktslakken: dier- en milieuvriendelijk zie: Biogroei.be, zoekwoord "slak").

Deze zomer, drie jaar na aanvang, aten en eten we nog steeds grotendeels ons dagelijks voedsel uit deze tuin. Met het toenemen van het aantal bloeiende bloemen en kruiden tussen de groenten stijgt de opbrengst daarvan, omdat roofinsecten die op de bloemen afkomen ook de blad-etende insecten in toom houden. Maar de allergrootste voldoening, en ontroering, was er in juni, toen ik een stel jonge wilde bijen een middagslaapje zag doen in het Klein Kaasjeskruid...

'Mien Toentje' is een nieuwe rubriek in de *Groeninge*n. Wil je jouw tuintje ook in de spotlight? Mail naar ivn groningen.redactiegroeninge@gmail.com

Wat doen de Groningse stadsecologen? 'Het belang van natuur in de stad wordt breed gedragen'

Peter Verschuren

'Stedelijke ontwikkeling en de versterking van de biodiversiteit gaan hand in hand. Hier maken we stevig werk van de komende jaren.' En: 'We gaan flink investeren in het vergroten en borgen van de leefgebieden van verschillende dieren zoals vleermuizen.' Het coalitie-akkoord maakt duidelijk dat Groningen forse natuurambities heeft. In het realiseren daarvan is een belangrijke taak weggelegd voor de ecologen die bij de gemeente werken. Een gesprek met één van hen, Hemmo Jager.

De afdeling *advisering ecologie* is onderdeel van het Ingenieursbureau van de gemeente en bestaat uit vijf mensen. Hemmo besteedt een paar dagen per week aan het beoordelen van aanvragen voor vergunningen, bijvoorbeeld voor renovatieplannen van woningcorporaties, en verder zijn hij en zijn collega's als adviseur betrokken bij alle mogelijke projecten in de gemeente. 'Op dit moment onder andere de ontwikkeling van de nieuwe wijk Stadshavens, langs het Eemskanaal, de skatebaan in het Stadspark, de insnijding van het Emmaviaduct en nog veel meer. Wij kijken naar de plannen met een ecologische bril, geven waar nodig opdracht aan een extern bureau voor ecologisch onderzoek en adviseren.'

In het verleden moest een stadsecoloog nog weleens knokken om gehoord te worden in de gemeentelijke organisatie. Hoe gaat het nu?

'Over het algemeen heel goed. Een roepende in de woestijn zijn we beslist niet: het belang van de natuur in de stad wordt binnen de gemeentelijke organisatie breed onderschreven. De hele klimaatdiscussie helpt daar natuurlijk bij en er zijn ook veel wettelijke regels gekomen die de natuur beschermen. Maar uiteraard is er een spanningsveld en botsen de belangen ook wel eens. Dan is het aan de politiek om te beslissen en die heeft in Groningen een scherp oog voor de ecologie. De ambities zijn groot als het om natuur in de stad gaat en het college en de gemeenteraad zijn er alert op dat ze gerealiseerd worden. En je moet ook bedenken dat niet alles wat goed zou

zijn voor de natuur in de stad mogelijk is. Neem het planten van bomen in de binnenstad. Een heel mooi voornemen, maar vrijwel ondoenlijk omdat overal kabels en leidingen liggen.'

Wat doen jullie nog meer behalve meepraten over en beoordelen van plannen?

'We zijn nu intensief bezig een nieuwe versie te maken van de GES, de gemeentelijke ecologische structuur. Daarin wordt vastgelegd waar de belangrijke ecologische gebieden en verbindingzones in de gemeente liggen en hoe die beschermd worden. Een concept zal dit jaar nog aan de wethouder gepresenteerd worden. Daarna wordt het met allerlei belanghebbenden besproken en beslist de gemeenteraad er volgend jaar over. We gaan plannen maken voor urban forests: kleine stadsbossen. Dat lukt niet in de binnenstad, maar in nieuwe wijken zijn er zeker mogelijkheden voor. En verder wachten we momenteel op de provincie die als onderdeel van de Omgevingswet moet aangeven welke Rode Lijstsoorten extra beschermd moeten worden.'

Die worden in Groningen toch nu wel al goed beschermd?!

'Bij de Rode Lijst moet je niet alleen denken aan de vogels en zoogdieren, maar er staan bijvoorbeeld ook meer dan 300 soorten korstmossen op. Als de provincie vindt dat die allemaal extra bescherming verdienen, staat ons nog heel wat te wachten.'

In het Noorderplantsoen is altijd wat te doen

Menno van Duinen

Twee jaar geleden opende een wethouder een educatieve paaltjesroute met QR-codes. De van gerecycled plastic gemaakte paaltjes waren zodanig geplaatst dat je ze zo uit de grond kon trekken. Ze belandden op studentenkamers en op de bodem van de plantsoenvijvers.

Afgelopen zomer opende een wethouder een nieuwe QR-route, maar nu zonder paaltjes. En tegen de winter werd de loslooproute voor honden in het Noorderplantsoen ingekort. Zonder wethouder dit keer. Wel pakte de provinciehoofdstad groot uit met bebording: "Let Op! Loslooproute begint na circa 200 meter". Stadgers voegden er een bordje aan toe: 'Het zal wel loslopen!'

munus
vergroent op niveau
daken · muren · en meer

Triple duurzaam met Munus

Groendak
Zorgt o.a. voor biodiversiteit, schonere lucht, isolatie. En verlengt de levensduur van de dakbedekking.

Zonnepanelen
Wek je eigen groene stroom op en verlaag je energierekening en de CO2 uitstoot.

Waterberging
Vang regenwater op door het plaatsen van een groendak of een regenton. Hiermee kun je het riool ontlasten.

Ben je al duurzaam, maar wil je meer? Wij helpen je naar dubbel of triple duurzaam!

munusvergroent.nl of bel 06 448 55 779

Hof Elsbusch

Vakantie voor natuurliefhebbers in het Elbedal-Duitsland

Ervaar de rust, ruimte en prachtige natuur op ca. 380 km van Groningen. Veel broed- en trekvogels zoals kraanvogel, rode en zwarte wouw, zeearend, visarend, grauwe klauwier en vele andere soorten.

Vakantiewoningen voor 2 tot 6 personen, rustig gelegen in prachtige omgeving

Kontakt: Elena Konrad und Heiko Nagel

www.hof-elsbusch.de

Maak jij natuurfoto's voor ons Instagram?

Word jij onze nieuwe penningmeester?
€€€€€

Meedoen in ons IVN-bestuur?

Is heel leuk :-)

Doe je mee?

We rekenen op je! Mail naar ivngroningenharen@gmail.com

Actief worden bij een van onze werkgroepen?

Wil je af en toe helpen bij de Natuurkids?

Heb je leuke ideeën voor activiteiten?

Weet jij ergens veel van? Deel je kennis met ons!

Het interessante leven van... Brutus, het vliegend hert

Peter Verschuren

Laten we hem Brutus noemen. Bij een imponerende vent hoort immers ook een stoere naam. Hier komt zijn levensverhaal.

De moeder van Brutus heeft op een zonnige julidag in 2016 twintig eitjes gelegd in een gangetje dat ze gegraven had aan de voet van een oude eik. Samen met zijn broertjes en zusjes zag Brutus vier weken later het levenslicht. Niet dat hij echt licht zag: de made-achtige larve van enkele millimeters die hij is, kruipt juist dieper de grond in. Daar vindt hij de ideale plek: de onderkant van de eik waar een schimmel genaamd eikenrot het hout aantast en als het ware voorverteert, zodat de larve het kan nuttigen.

Brutus brengt lange jaren in eenzaamheid en duisternis door. Al etend en groeiend. In gunstige omstandigheden is vier jaar toereikend om groot genoeg te worden, maar onze hoofdpersoon heeft pech: de eikenrot doet het slecht bij zijn boom en het duurt bijna zeven jaar voordat de larve volgroeid is en zich kan verpoppen. Maar dan gaat het snel. Na vier weken komt er uit de pop een indrukwekkende acht centimeter grote kever tevoorschijn met twee imponerende kaken. Het is dan december 2022 en te koud om al uit de grond te komen. Op 4 juni is eindelijk de grote dag. Brutus graaft zich naar boven en slaat zijn vleugels uit. En hij is niet alleen: overal in het eikenbos is het zacht brommende geluid van vliegend hertvleugels te horen.

Eten kan Brutus niet meer: zijn enorme kaken maken dat onmogelijk. Daardoor heeft hij nog maar kort te leven en moet hij dus haast maken met het versieren van een vrouwtje. En daarbij komen zijn kaken goed van pas. Andere mannetjes zijn immers ook op vrijerspad. Drie weken van imponeren en soms van vechten volgen. Brutus wint gevechten waarbij hij zijn concurrenten omver gooit en veroverd de aantrekkelijkste vrouwtjes die hem lokken met hun feromonen. En dan is het over. Maar heel kort heeft

Brutus en soortgenoten, gevonden op 9-7-'23 in het Reichswald, net over de grens bij Nijmegen.

Bron tekst: www.natuurpunt.be/pagina/vliegend-hert

hij kunnen genieten van de warmte van de zon, de geuren van het bos en de sensatie van het vliegen. Op 27 juni 2023 valt hij neer aan de voet van de boom waar hij zit en sterft. Het einde? Niet helemaal, anderhalve week later wordt hij gevonden door een natuurgids die vliegend herten verzamelt voor de wetenschap. Brutus wordt voorzichtig opgepakt en naar een onderzoeker gebracht die hem zorgvuldig analyseert om de verschillen tussen de diverse populaties in kaart te brengen.

Bedreigd en beschermd

Het vliegend hert komt in Nederland tegenwoordig in slechts een paar gebieden voor: de Veluwe, het Rijk van Nijmegen, Twente en Midden- en Zuid-Limburg. Eerder waren ze ook te vinden in delen van Brabant en Drenthe en op de Utrechtse Heuvelrug. De bescherming van de soort is geregeld in de twee Europese wetten: de Conventie van Bern uit 1979 en de Habitatrictlijn. Het vliegend hert is opgenomen in annex 3 van de Bern-conventie. Daardoor moet iedere lidstaat regels vaststellen die zorgen dat populaties van de soort niet in gevaar komen.

©cartoon Bert Holtkamp

Boekbespreking

Edda Kammenga

Het klimaatboek

Greta Thunberg

Uitgeverij De Bezige Bij, ISBN 978 94 0319 431 8, 480 pagina's, € 30

Dit najaar volgde ik bij de HOVO een cursus 'Fysica van het klimaat'. De docent had bij het ontwerpen van deze cursus de intentie ons een eenvoudig klimaatmodel te schetsen, met behulp van wetten en berekeningen uit de natuur- en scheikunde. Het werd hem al snel duidelijk dat een 'eenvoudig' model onmogelijk is, zelfs niet voor zijn bèta-publiek. Zelfs een complex model is erg lastig te maken, want er zijn heel veel factoren van invloed op het klimaat. En van hoe al die factoren op elkaar inwerken is nog lang niet alles bekend.

Geen wonder dus dat *Het Klimaatboek* dik is, maar dan heb je ook wat! Greta Thunberg slaagt erin om de complexiteit te ontrafelen en het klimaatvraagstuk begrijpelijk te maken.

In overzichtelijke hoofdstukken delen wetenschappers, leiders, activisten, publicisten en denkers hun kennis met ons. Hoe het klimaat werkt, hoe onze planeet verandert, hoe de klimaatverandering ons beïnvloedt, wat we al hebben gedaan en vooral wat we nú moeten doen om oplossingen te vinden voor onze klimaat- en duurzaamheids crisis.

Wil je ècht begrijpen hoe en waarom onze wereld verandert? Lees dan dit boek en vind hoop voor de toekomst.

Tip: Koop of bestel online bij de plaatselijke boekhandel.

Heb je zelf een goed idee voor een boekbespreking? Mail dan naar de redactie:
ivn groningen.redactiegroeningen@gmail.com

Boomschors voelen voor alle leeftijden. Foto: ©wlsceince/flickr.

Naar buiten met die kinderen

Ingeborg Ross

In de vorige *Groeningen* kon je lezen hoe en wat ik zoal met klassen buiten doe. Het lijkt me leuk om voor elk seizoen een paar ideeën met jullie te delen. Ook in de winter kunnen kinderen natuurlijk buiten van alles ontdekken.

BOMEN IN DE BUURT ONDERZOEKEN

Het makkelijkst is om de natuur in je eigen buurt beter te leren kennen. En omdat bijna elke straat wel een paar bomen heeft, gaan we daarmee aan de slag.

- **Boomschors voelen (alle leeftijden)**

Laat de kinderen eens de schors van verschillende bomen voelen. Is die hard, zacht, glad, ruw, droog, nat? Als de boomstam droog is, kunnen ze er ook een papier op leggen en het met houtskool of waskrijt bekrassen. Zo zie je de structuur van de schors goed en je hebt meteen een mooi kunstwerkje.

- **Welke bomen staan hier? (vanaf 6 jaar)**

In de meeste buurten staan wel bomen. Met behulp van de diverse bomenzoekkaarten (zie webshop IVN) en/of een plantenapp komen de kinderen erachter, hoe ze heten.

- **Bomen meten (vanaf 8 jaar)**

Hoe hoog zijn de bomen in jouw buurt? Er is een leuke truc om daarachter te komen!

Op YouTube heeft het IVN een duidelijk filmpje hierover. Titel: “Natuurles Lente: Hoe meet je een boom?”.

Bekijk dat eerst samen en ga dan op pad. Meenemen: potlood, rolmaat, de papieren driehoek (zie filmpje) en een opschrijfboekje. Dit kan net zo goed in de winter!

Maar je kunt ook iets heel anders doen:

Voelspel (vanaf 4 jaar)

Laat de kinderen kleine natuurvoorwerpen verzamelen. Leg alles onder een doek en laat ze voelen en raden wat het is. Als je genoeg kinderen bij je hebt: zet ze in een kring en geef ze achter hun rug een natuurvoorwerpje in de hand: kunnen ze raden wat het is?

Natuurbingo (vanaf 7 jaar)

De kinderen kunnen binnen een ‘Natuurbingokaart’ (met of zonder tekeningen) maken: wat denken ze te vinden in hun eigen buurt? Daarna gaan ze met de kaarten naar buiten: wie heeft het eerst de kaart vol.

Een fraaie vogelveren vraag: voor info zie blz. 19

Wladimir en zijn dieren

Denise Humalda

De naam Wladimir viel regelmatig bij ons thuis, omdat mijn ouders deze kunstenaar kenden. Op een dag ergens midden jaren 60 moesten mijn zus en ik model zitten en werden onze gezichten vereeuwigd in een sfeervolle zwart wit tekening. Wandelend door de stad werden wij vaak gewezen op zijn beelden.

Wladimir de Vries (Groningen 1917 – Zuidlaren 2001) werd geboren in een schippersgezin. Als jongen was hij aan boord al aan het tekenen. Hij volgde de kweekschool en in 1939 stapte hij over naar Academie Minerva.

Zijn oeuvre is breed: gevelstenen, grafstenen, mozaïeken, muurplastieken, verzetsmonumenten en veel vrijstaande beelden, in brons of natuursteen. Zijn werk is vooral te vinden in de Noordelijke provincies. Bekende beeldhouwwerken van hem in de stad Groningen zijn het Veulen, Landbouw en veeteelt (een Stedenmaagd, bekend als Blote Bet), de Wisent, en minder bekende: de Olifantfontein en de Indische Antilope.

Hij werkte figuratief, waarbij de vrouw een vaak terugkerend thema was. In dit artikel beperk ik mij tot zijn dieren in de stad.

De Wisent (Europese bizon) weegt ruim tien ton, is meer dan twee meter hoog en drie meter lang. Het beeld is gemaakt uit één stuk grijze Muschelkalksteen, een zeer harde soort natuursteen, waaruit Wladimir gedurende anderhalf jaar met behulp

van mokers en beitels acht ton steen met de hand weghakte. In 1975 was het beeld klaar. Gemaakt in het kader van de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR). kocht de gemeente het beeld aan voor 42.500 gulden (bijna 19.300 euro). De bedoeling was de Wisent bij de Groninger Veemarkthallen te plaatsen. Omdat er een haarscheurtje in het beeld zat, durfde de gemeente, uit vrees voor vorstschade, de Wisent niet te plaatsen. In 1980 werd het uitgeleend aan de gemeente Winschoten, waar de sculptuur te zien was op de openlucht tentoonstelling Groningen Monumentaal. Daar bleek dat het beeld toch goed bestand was tegen weersinvloeden. Bij terugkeer in de stad (voorjaar 1982) werd het geplaatst aan de Boteringesingel in het Noorderplantsoen.

Bronnen: CultuurArchief.nl,
Kunstpunt Groningen en Wikipedia

Foto's (behalve Olifantje): Frans Kromme

De Indische Antilope is een bronzen contour met daarbinnen een metselwerk van twee soorten baksteen. Het is geplaatst op het zogeheten GiGa gebouw in de Oosterparkwijk bij het voormalig voetbalstadion. In 1957 ontworpen voor de nieuwbouw van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren aan de Zaagmuldersweg. Dit pand werd gesloopt in 2012. De Kunstwerkgroep Oosterpark Nooit Saai (ONS) heeft woningcorporatie Nijestee bereid gevonden de Indische Antilope in de nieuwbouw van het GiGa complex te integreren.

Het Veulen. Ter hoogte van de Sint-Jozefkerk stond sinds 1908 een stenen drinkfontein. Deze raakte onder andere door oorlogshandelingen in verval en de gemeente besloot een prijsvraag uit te schrijven voor een kunstwerk. Wladimir won met het Veulen. Dit was het eerste grotere werk van zijn hand in de stad. Het werd in maart 1951 ont-huld door burgemeester Cort van der Linden. Wladimir was het niet eens met struikjes en bankjes rond het Veulen. Op zijn verzoek werd het beeld medio 1989 verplaatst naar de tegenovergelegen Here-singel. Dit leidde tot groot protest bij de bewoners van de Radesingel. Op voorwaarde dat onder andere de bankjes werden verwijderd ging hij ermee akkoord dat het beeld werd teruggeplaatst. Sinds eind 1989 staat het weer vrij in het gras.

Merlin Bird ID

Edda Kammenga

Er is een verrassend goede app voor op je mobiel verschenen. Dat is **Merlin Bird ID** (Merlin is de Engelse naam voor smelleken, of de naam van Merlijn de tovenaar). Het is een goede hulp bij het identificeren van vogels.

Je kunt vogels determineren op basis van geluid, door het uploaden van je eigen foto, of stapsgewijs op basis van vorm, grootte etc. Verder heeft Merlin per vogel een uitgebreid arsenaal aan geluiden als roep, zang, roffel en bedelroep om af te spelen en zo je vogelkennis verder te ontwikkelen (screenshot 1).

Toen ik de app ging testen op herkenning van vogelgeluiden, had ik de nodige twijfels over betrouwbaarheid. Ik hoorde piepjes, Merlin zei 'grijs vliegenvanger' en ik dacht 'Ja, vast, maar niet heus'. Zie ik even later een aantal uitgevlogen bedelende jongen!

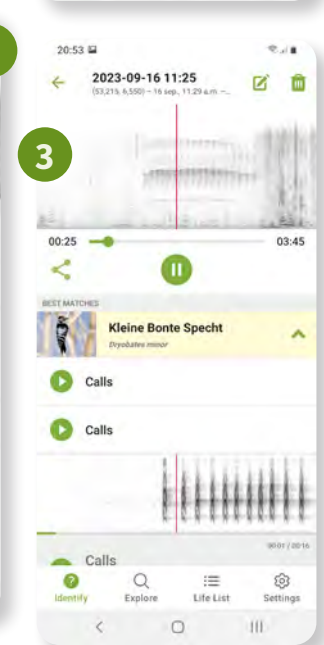
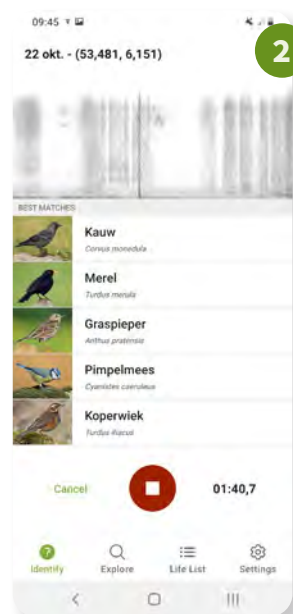
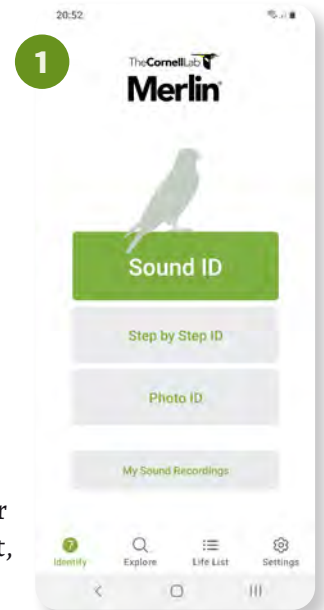
Als je op de opnameknop drukt laat Merlin alle vogels zien die hij hoort. Je kunt een taal selecteren voor het weergeven van vogelnamen, de rest van de teksten wordt in het Engels aangegeven. En wil je dan inzoomen op één van de vogels dan krijg je overzicht van de ID info, de geluiden en de verspreidingskaart (screenshot 2 en 3).

Wil je meer weten van een vogelgeluid (ik hoorde een kleine bonte specht) kun je het geluid terugspelen en de audiogrammen bekijken (screenshot 4).

Over het algemeen kloppen de meeste resultaten bij geluiden, al identificeert Merlin ook bonte kraai waar ik zwarte kraai zie en hoor, of een roodkeellijster in plaats van een zanglijster. Dus blijf je gezond verstand gebruiken, net als bij andere apps als ObsIdentify of Pl@ntNet.

Er zijn nog veel meer mogelijkheden in deze app, maar dat is te veel om nu op in te gaan.

Merlin Bird ID is mogelijk gemaakt door eBird, 's werelds grootste database met vogelwaarnemingen, geluiden en foto's. De app is gratis beschikbaar in Play Store en App Store.

Een fraaie vogelverenvraag

Op de **middenpagina** een vraag over veren van inheemse vogels. Weet jij om welke soorten het gaat? De veren staan er in de juiste verhouding op. Stuur je oplossing naar ivngroningen.redactiegroeningen@gmail.com.

Onder de (meest) juiste inzendingen verloten we een IVN-cadeau-lidmaatschap. Leuk om aan een vriend of kennis te geven!

*Toekomstimpresie van het gebied met de natuurgraven.
Aan de rand van Beijum is de moerasstrook te zien en middenin de waterloop en de paden.*

‘Kardinge wordt steeds meer als natuurgebied gezien’

Peter Verschuren

‘We horen dan veldleeuweriken, een roerdomp en misschien een waterral. En de droom is helemaal compleet met de plons van een otter.’ We kijken met boswachter Bart Zwiers van Natuurmonumenten uit over een grasland tussen Beijum en Zuidwolde bij Kardinge en stellen ons voor hoe het er over een paar jaar uitziet.

Het perceel van 36 hectare aan de rand van Beijum is enkele jaren geleden door Natuurmonumenten aangekocht. Het moet uitgroeien tot een gebied waar natuurbegraven mogelijk is, maar de natuur voorop staat. Zwiers: ‘Bij de wijk komt een 70 meter brede moeraszone, op de plek waar vroeger een slenk liep wordt een waterloop uitgegraven en verder wordt het een open gebied met wandelpaden en hier en daar bomen en struiken. We willen graag een natuurlijke verbindingszone tussen Kardinge en het Reitdiepdal, dit is de eerste stap daarvan.’

En vanwaar het natuurbegraven?

‘De ambitie die Natuurmonumenten heeft met Kardinge is kostbaar. Zonder de samenwerking met Natuurbegraven Nederland hadden we het gebied niet kunnen aankopen. We werken al op meer plekken met die organisatie samen en dat bevalt prima. We kunnen daardoor meer natuur realiseren, verbeteren en voor altijd behouden: ook bij Natuurbegraven Nederland staat de natuur voorop.’

In 2021 hebben jullie een gebiedsvisie gemaakt voor de periode tot 2038. Die visie, Kardinge Geeft getiteld, bevat nog meer wensen om het natuurgebied uit te breiden. Hoe staat het daarmee?

‘We zouden heel graag het geweldig mooie en rijke moerasgebied bij de molen fors uitbreiden en ook stukken aan het bos toevoegen. Maar die plannen zijn lastiger uit te voeren. Om te beginnen moet de grond beschikbaar zijn, en ook moeten we er het geld voor hebben. De omgeving van Kardinge maakt geen deel uit van het Natuur Netwerk Nederland. Dat betekent dat er geen subsidie is om gronden aan te kopen. Maar we houden nauwlettend in de gaten of er percelen te koop komen en we overleggen met de provincie over de opgave die zij heeft om extra bos te realiseren. Dat kan wat ons betreft prima hier.’

Kardinge is een natuurgebied dat tegen grote woonwijken aan ligt.

Maakt dat het anders voor jullie?

‘Ja, hier hebben we 40.000 burens. Dat hebben we nergens anders. Het betekent dat we veel overleggen: over de gebiedsvisie en ook over de inrichting van de natuurbegraafplaats hebben de omwonenden intensief meegepraat. Het zorgt er ook voor dat er veel vrijwilligers zijn die meehelpten en daar zijn we heel blij mee. Ik merk dat Kardinge heel belangrijk is voor de bewoners van de omliggende wijken en ik vind het mooi om te zien hoe de beeldvorming over het gebied verandert. Toen wij hier in 2004 begonnen werd het echt gezien als recreatiegebied, tegenwoordig veel meer als natuurgebied.’

Kardinge nu...

In Kardinge beheert Natuurmonumenten ruim 320 hectare natuurgebied, waarvan de vereniging 93 hectare in eigendom heeft. De rest is van de gemeente Groningen. Een groot deel bestaat uit bos dat in de jaren negentig van de vorige eeuw is aangelegd. Verder is er onder andere een moeras, een weidevogelgebied en een deel dat begraasd wordt door runderen. Ook zijn er twee plukbossen en enkele akkers. De biodiversiteit is aanzienlijk: in 2018 zijn er tijdens de broedtijd 114 verschillende vogelsoorten waargenomen en een paddenstoeleninventarisatie leverde 400 soorten op.

... en straks

In de gebiedsvisie *Kardinge* Geeft beschrijft Natuurmonumenten hoe ze het gebied in de komende 18 jaar ‘groter, mooier en natuurlijker’ wil maken. De ambitie voor het moeras is een toevoeging van 30 hectare aan de huidige vijf en de plaatsing van een vogelkijkhut. Voor het bos is de wens een uitbreiding met minstens 100 hectare. Er zijn verder natuur-, productie- en flora-akkers gedacht en er wordt aan de verbinding van Kardinge met andere natuurgebieden zoals het Roegwold en de Koningslaagte gewerkt. Een belangrijke stap is al gezet: met steun van de provincie en de gemeente Groningen komt er een natuurverbinding tussen Kardinge en Meerstad.

Het bestaande bos moet natuurlijker worden. Dat gebeurt door inhammen te maken, waardoor er een meer geleidelijke overgang komt naar het grasland. Ook zijn er de afgelopen jaren bosplanten geplant die belangrijk zijn voor het ecosysteem maar niet op eigen kracht niet in Kardinge kunnen komen. Onder andere bosanemoon, wilde kamperfoelie, maretak en daslook.

De bomen in het bos zijn allemaal even oud. Om meer variatie te krijgen, komen er meer open plekken en worden natuurbomen vrijgezet. Dat zijn bomen die afwijken van de andere, bijvoorbeeld door hun dikte of het herbergen van holtes. De concurrenten van deze bomen worden geringd zodat ze langzaam sterven en de natuurbomen alle ruimte krijgen om uit te groeien. De dode bomen blijven in het bos liggen voor de vele dieren en paddenstoelen die van dood hout leven.

Zinvol toeval in het bos

Susan Boot, wandelcoach & cursist IVN natuurgidsenopleiding

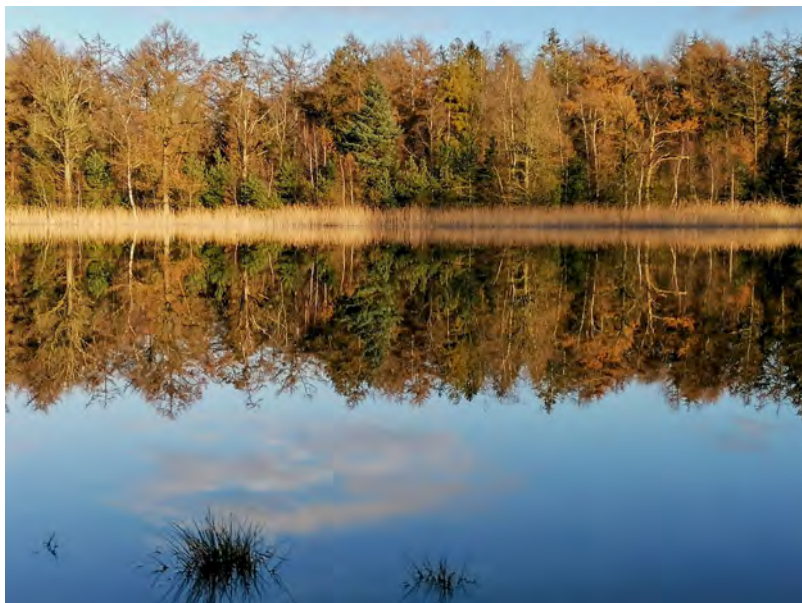
De natuur zit vol met prachtige metaforen. Als wandelcoach werk ik in en met de natuur in mijn coaching. Zo weet ik dat spontane ontmoetingen in de natuur vaak bijzondere betekenis geven. Synchroniciteit (kort gezegd toeval met betekenis) en spiegeling werken ontzettend krachtig. Tenminste, als je het durft toe te laten.

Omgevallen boom

De prachtige herfstkleuren zetten het bos in vuur en vlam. Deze ochtend wandel ik met Inge. Ze worstelt met haar baan. Ze is moe en ze piekert zich suf, haar hoofd voelt er zwaar van. Ze houdt van haar baan, het werken met kinderen geeft haar echt plezier. Maar de protocollen en alle administratie eromheen, zucht ze, daar krijgt ze totaal geen energie meer van. Ze wil wat lichters. Ik vraag haar iets te vinden waar het lichter voor haar voelt. Ze blijft stilstaan bij een open plek in het bos. Een door de storm omgewaaide boom heeft een gat in het gebladerte geslagen waardoor warme zonnestrallen de roestbruine bosgrond verlichten. Wat valt je hier op, vraag ik haar. De brede stam van de omgevallen boom ligt plat op de grond, de wortels met kracht losgerukt uit de aarde. Klimop ondersteunt en omarmt de boom. Dan valt haar oog op de kruin waar nog groene, oranje en gele bladeren aan de takken zitten. 'De boom leeft gewoon door!' Ze voelt een sprankje blijheid, maar dan zegt ze snel: 'Ik ben die boom niet, hoor!' Stel je toch eens voor – zegt haar hoofd – je vergelijken met een boom!

Spechtenverstoppertje

We wandelen verder tot we bij een bosvennetje komen. We staan stil en genieten van de natuur. Duizenden kleuren weerspiegelen in het donkere water terwijl we boven ons het vrolijke gak-gak van overtrekkende ganzen horen. Plotseling is er luid gekwetter en drukdoenerij in de bomen naast ons. Twee bonte spechten zitten elkaar achterna. Speels, het lijkt alsof ze lachen met elkaar. Gefascineerd volgt ze het verstoppertje van de bontgekleurde vogels. Ze vindt spechten prachtig. Ze verstoppen zich altijd achter de boom, zodat jij ze nét niet ziet. Ze moet goed kijken om ze te vinden. Dan zie ik haar houding verzachten en ze probeert haar tranen weg te slikken. Deze spontane ontmoeting met de spechten raakt iets in haar. Nu laat ze het wel toe en geeft haar gevoel de ruimte. Diep van binnen weet ze al langer dat deze baan niet meer bij haar past. Ze wil zich niet meer verstoppen, niet voor zichzelf en niet voor anderen. Ze heeft de wereld zoveel moois te bieden. De spechten geven haar hoop en vertrouwen. Ze neemt zich voor om speels, ontspannen en nieuwsgierig op zoek te gaan naar een andere baan.

We vonden een grote variatie aan prenten van das-sen, vos, hond, ree, haas, kikker, regenworm, vogels (merel en gaai). Maar de kers op de taart waren toch wel de prenten van een bunzing en hermelijn vlak naast elkaar.

Onderweg lagen diverse uitwerpselen op het pad met onder andere de pitten en velletjes van Amerikaanse vogelkers (vos of marter), een latrinecomplex van das-sen op de rand van twee territoria en ook snuitputjes. De vos deponeert zijn uitwerpselen als territorium-afbakening vaak op een verhoging en een marterachtige midden op het pad. Ook de uitwerpselen van de wolf lagen midden op het zandpad.

De bevers hadden hun burcht onder het fietspad gegraven, dat daarom afgesloten was. Wij konden een kijkje nemen bij dit bouwwerk dat met modder was afgesloten. Inmiddels hadden de bevers een extra kanaaltje gegraven. Na een kijkje vanaf de uitkijktoren keerden we terug naar de auto's en vond Els nog verregende uitwerpselen van een wolf met botjes en haar. Het was een perfecte afsluiting van een bijzonder geslaagde excursie en zoogdierencursus.

Pootafdruk van een gaai.

Dassenspoor.

Wilde plantentuinen

De natuur van slag?

Kennismaking met monstrositeiten

Ernst Flentge, coördinator Werkgroep Wilde Plantentuinen

Als inheemse-plantenliefhebber kom je soms vreemde bloemen tegen in planten die je normaal denkt te kennen. En dan bedoel ik geen nieuwe planten of exoten door het veranderende klimaat. Het gaat om *pelorische bloemen*, ook wel *monstrositeiten* genoemd.

In mijn eigen tuin heb ik al vaker pelorische bloemen gehad in het vingerhoedskruid, in zowel de witte als roze/paarse bloeiwijze. Ze kunnen als een platte pannenkoek aan de top van de bloemstengel staan, ook in een prachtige grote klokvorm. Maar ook met vreemde vervormingen, vandaar dat ze ook wel monsterlijke bloemen worden genoemd. In Tsjechië en in Duitsland heb ik vaak velden met vingerhoedskruid gezien, maar nooit één afwijkende bloem. Komt het veel voor? Nee dus.

Pelorische bloemen komen ook in andere planten voor. Ik heb deze ooit in een vlasleeuwenbek gezien. Ook nu weer de topbloem vervormd. En net als de vingerhoedskruid meerzijdig symmetrisch.

Komen ze nog meer voor? Inderdaad, dit jaar in mijn eigen tuin, in het zeldzame knikkend nagelkruid. Ook nu weer een compleet andere bloem en weer meerzijdig symmetrisch.

Heeft één van de lezers ook wel eens zo'n monstrositeit gespot?

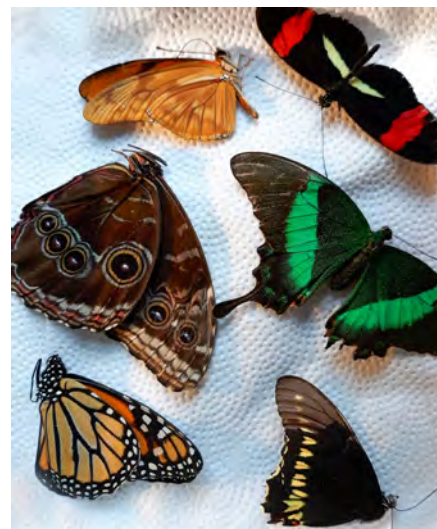

Natuurkids

Natuurkids kijken naar de details

De werkgroep Natuurkids kijkt terug op een succesvol jaar met veel enthousiaste kinderen en (groot)ouders! Zo hebben we uilenballen gepluisd, door microscopen gekeken naar beestjes, plantjes en schimmels, vleermuizen gespot in het donker, en zijn we op zoek gegaan naar kriebelbeestjes en waterdiertjes. Ook waren we aanwezig op Festival Goudgroen en de BiotOpenDag.

Afgelopen 4 november deden we mee met "70 Microscopen". 70 jaar geleden ontving Frits Zernike de Nobelprijs voor de Natuurkunde voor zijn uitvinding van de fasecontrastmicroscop. Ter ere van dit platina jubileum stelde de RuG 70 microscopen beschikbaar op verschillende locaties in de provincie Groningen. Bij IVN Natuurkids in de Open Kas van de Biotop in Haren konden bezoekers diverse gevleugelde insecten of hun eigen meegebrachte voorwerpen onder de microscoop bekijken. Er stonden bakjes klaar met hommels, kevers, vliegen en veel tropische vlinders. Niet alleen de Natuurkids maar ook oudere Natuurfreaks waren vooral geïnteresseerd in de sierlijke vlindervleugels met de kleine kleurrijke en glanzende schubjes. Daarnaast konden creatieve Natuurkids een fladdervlinder knutselen en inkleuren. Al met al was het een verrassende middag die zeker voor herhaling vatbaar is.

De werkgroep Natuurkids bestaat op dit moment uit Ankie Schmidt, Anouk Marsman, Brenda Stavast en Lianne van den Brand. We zijn op zoek naar vrijwilligers die ons een handje willen helpen bij onze activiteiten, dat kan op flexibele basis. Daarom hierbij een oproep:

Zou je af en toe willen meehelpen bij een activiteit van Natuurkids, mail dan naar natuurkids.groningen@gmail.com.

Nieuwe werkgroepleden zijn natuurlijk ook van harte welkom!
Ervaring met kinderen of uitgebreide kennis van de natuur is niet nodig.

Voor 2024 staan de volgende activiteiten op stapel (datum en locatie onder voorbehoud):

Datum	Activiteit	Locatie
3 februari	Uilenballen pluizen	LeRoy Huis, Groningen
16 maart	Lente-activiteit	Woldwijk, Ten Boer
april	Vleermuizen spotten	Noorderplantsoen, Groningen
8 juni	Slootjesdag	n.t.b., Haren
28 september	Bodemdierendag	n.t.b., Groningen
2 november	Microscopiedag	n.t.b., Haren

Elke 1e zondag van de maanden april tot en met september: Wandeling met gids in Volkstuincomplex Tuinwijk
 Elke 2e zondag van de maand: wandeling Noorderplantsoen

7 februari lezing Vogelwerkgroep
 14 februari lezing Stadsnatuur

Zie voor de meest actuele informatie t.a.v. excursies, cursussen en overige activiteiten die IVN Groningen Haren organiseert, de website:
www.ivn.nl/afdeling/groningen-haren

Vogelwerkgroep

Zaterdag 6 januari 2024

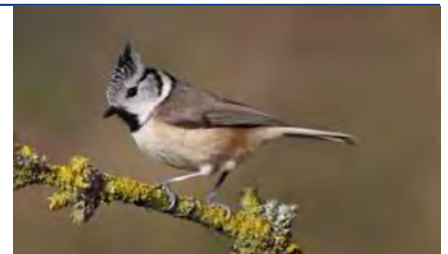
Wandelexcursie door Boswachterij Grolloo

Boswachterij Grolloo is een gebied met heide, vennetjes, naaldbomen en loofbomen; een gevarieerd bos dus.

Goudhaan, staartmees en kuifmees kunnen ons deel zijn. Ook diverse doorten spechten kunnen zich laten zien. In de vennetjes willen nog wel eens wilde zwanen zitten. Vinken, kepen, koperwieken, kramsvogels kunnen zich aandienen. Misschien een havik. Vorig jaar vloog de zeearend over ons heen.

Dit alles is mogelijk tijdens de winterwandeling in boswachterij Grolloo.

Wanneer: Zaterdag 6 januari 2024
Vertrek: Om 8.30 uur, AH-winkel Hoornse meer, B.S.F. Van Suttnerstraat 1
Duur: We hopen rond 13.30 uur terug te zijn
Kosten: ca. 8 euro voor meerijsen, te verrekenen met de chauffeur.
Info en opgave: Fokke Veenstra, fokkev54@gmail.com
 Graag aangeven of je mee wilt rijden of je eigen auto ter beschikking stelt. We proberen met zo min mogelijk auto's door het bos te rijden. Zorg voor warme kleding!
 Voor wie wil, sluiten we af in café Hofsteenge in Grolloo.

Auto's kunnen niet blijven staan aan de Van Suttnerstraat i.v.m. betaald parkeren. We rijden via de parkeerplaats aan het Hoornse Meer naar Grolloo. Op die parkeerplaats is het parkeren gratis.

Foto: Kuifmees (natuurpunt.be)

Yohân Bergsma
Meesterschilder

Meidoornlaan 3
9771 AN Sauwerd
050 526 97 34
www.ekoschilder.nl

OKER
Schildert natuurlijk

VERREKIJKER WINKEL.NL
Poelstraat 19 Groningen | 050-312 86 84

Meer dan 300 verschillende verrekijkers
Telescopen en statieven uit voorraad leverbaar
Warmtebeeldkijkers en outdoor tassen
Persoonlijk en specialistisch advies

SIPKES [O]
beeldbepalend

Adressen en informatie

IVN Groningen Haren
Korreweg 94
9715 AG Groningen
ivn.nl/afdeling/groningen-haren
ivngroningenharen@gmail.com

Bestuur

Voorzitter

vacant

Secretaris

Edda Kammenga
ivngroningenharen@gmail.com

Penningmeester

Bert Bemer
ivn.groningen.fin-adm@ziggo.nl, 050-2803416
IBAN NL37 SNSB 0339 5045 36
t.n.v. IVN afd. Groningen Haren

Leden

Lianne van den Brand, Maaïke Everink, Ernst Flentge,
Hiltje Kamminga, Jan van der Til en Fokke Veenstra

Ledenadministratie

Frans Kromme
ivn.groningen.lidmaatschap@gmail.com

Contributie/administratie

Je kunt lid worden van het IVN voor (minstens) €25,-, waarvan de helft ten goede komt aan de lokale afdeling. Als lid kun je actief worden in een werkgroep, projectgroep, de redactie van de *Groeningen* of in het afdelingsbestuur.

Leden ontvangen het afdelingsblad *Groeningen* en de nieuwsbrief van de afdeling, en daarnaast ook het landelijk tijdschrift *Mens en Natuur*.

Graag alle wijzigingen doorgeven aan onze ledenadministratie! Denk hierbij aan een verhuizing, een overschrijving naar een andere IVN-afdeling, een nieuw e-mailadres of een opzegging.

Werkgroepen en coördinatoren

Vogelwerkgroep

Willy Sjaarda
ivn.gh.vogelwerkgroep@gmail.com, 06-25583942

Werkgroep Wilde planten

Ernst Flentge
ivngroningen.plantenwerkgroep@gmail.com,
050-5349131

Werkgroep Wilde planten tuinen

Ernst Flentge
ivngroningen.wildeplantentuinen@gmail.com,
050-5349131

Werkgroep Stadsecologie

Jan van der Til
stadsecologie.ivngroningenharen@gmail.com

Werkgroep Natuurkids

Lianne van den Brand
natuurkids.groningen@gmail.com

Werkgroep Natuur en meer!

Edda Kammenga
ivngroningen.natuur.en.meer@gmail.com

IVN Consulentenschap Groningen

Postbus 6095
9702 HB Groningen
groningen@ivn.nl
050-3135933

Vrijwilligersconsulent

Linda Prosé

IVN Landelijk

Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
www.ivn.nl
020-6228115

Groeningen verschijnt tweemaal per jaar.

Kopij voor *Groeningen* 2024-2 vóór 1 juni 2024 sturen naar:

ivngroningen.redactiegroeningen@gmail.com of
Grote Kruisstraat 6, 9712 TT Groningen

Redactie

Edda Kammenga
Frans Kromme (*fotografie*)
Denise Humalda (*eindredactie*)
Peter Verschuren

Vormgeving

Jan Faber (www.enitals.nl)

Druk & verspreiding

Editoo.nl